

Redengevende omschrijving met waardestelling

**Schuur aan de Gierlestraat 1 te Baarle-Nassau
Gemeente Baarle-Nassau**

Objectgegevens

Adres : Gierlestraat 1
Postcode : 5111HM
Plaats : Baarle-Nassau
Kadastraal : Baarle-Nassau, sectie F, nr. 1551
Oorspronkelijke functie : Langsdeelschuur
Huidige functie : Schuur
Bouwjaar : 1956

Algemeen

Bezoekdatum : 15 februari 2023
Rapportagedatum : 6 maart 2023, (aangepast 2 mei 2023)
Auteur : ing. Gijs Verkuijlen MA
Redactie : Karlijn Kersten MA Msc

Monumentenhuys Brabant B.V.
Markt 9
4931 BR Geertruidenberg
www.monumentenhuysbrabant.nl
T. 0162-511833
E. info@monumentenhuysbrabant.nl

Monumentenhuys Brabant B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inleiding

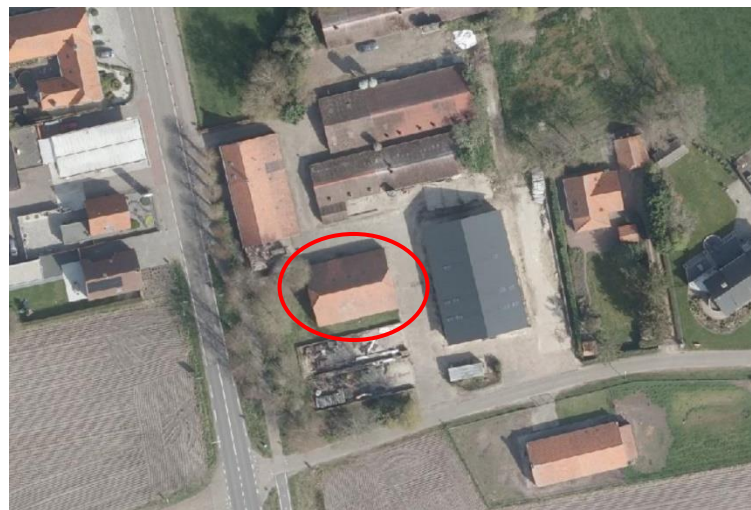
Deze beschrijving dient om de cultuurhistorische waarden van de schuur aan de Gierlestraat 1 te Baarle-Nassau, behorende bij een langgevelboerderij aan de Turnhoutseweg, vast te stellen. Tijdens het locatiebezoek is de huidige staat van het exterieur en interieur met foto's gedocumenteerd. Er is een beknopt kadastraal- en archiefonderzoek uitgevoerd. De bevindingen worden beschreven in deze rapportage. Allereerst worden de situering, de geschiedenis en de hoofdvorm beschreven, waarna alle gevels met de klok mee worden beschreven, beginnend bij de voorgevel. Dit is de korte westgevel evenwijdig aan de Turnhoutseweg. De afzonderlijke gevels worden van links naar rechts beschreven. Ook het interieur wordt in zijn huidige vorm beschreven. Aan het eind wordt de waardering opgesteld.

Situering en geschiedenis

Ten zuiden van de steden Tilburg en Breda is, tegen de Belgische grens, de gemeente Baarle-Nassau gelegen. De gemeente Baarle-Nassau vormt samen met de Belgische gemeente Baarle-Hertog het dorp Baarle, waarbij grondgebieden door het dorp heen door elkaar lopen, waardoor er zogenaamde 'enclaves' zijn ontstaan. Aan de zuidzijde van het dorp, tussen de buurten Schaluinen en de Reth, is de Turnhoutseweg gelegen. Op het Belgische grondgebied is in 1926 een langgevelboerderij gebouwd, waarbij gelijktijdig ten zuiden daarvan, op Nederlands grondgebied, een graanschuur is gebouwd. Na verwoestingen in de Tweede Wereldoorlog is in 1956 de schuur aan de zijweg Gierlestraat herbouwd.

De rode pijl wijst de schuur aan de Gierlestraat 1 aan. Bron: PDOK Viewer.

Huidige perceel met schuur (rode cirkel) en boerderij ten noordwesten. Bron: PDOK Viewer

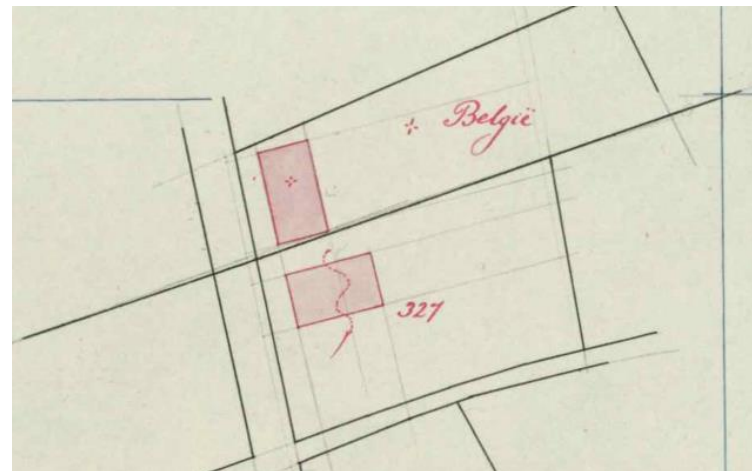
Op de eerste kadastrale kaart, het Kadastraal minuutplan uit 1811-1832, is perceelnummer 21 nog onbebouwd bouwland in handen van de familie Exsel uit Baarle-Nassau. In de tweede kwart van de negentiende eeuw worden de situatiegrenzen tussen Nederland en België opnieuw bepaald en wordt ook de huidige Turnhoutseweg opnieuw aangelegd, waarop het perceel 21 wordt opgesplitst. Het oostelijk perceel van de weg krijgt nummer 327. Het perceel blijft in de familie Exsel tot de verkoop in 1912 aan Willem van Rooij, die het in 1926 verkoopt aan Hendrik Smulders. Deze landbouwer bouwt in 1926 de langgevelboerderij aan de Turnhoutseweg (toenmalig nummer 32), met de zuidelijke muur op de rand van het Belgisch grondgebied en dus te Baarle-Hertog. Ten zuiden van de boerderij, op Nederlands grondgebied wordt in 1926 gelijktijdig met de boerderij een graanschuur gebouwd. Naar verluidt wordt de boerderij gebruikt als smokkelarsroute omdat de smokkelaar via de woning naar Nederlands grondgebied kan. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn er hevige gevechten in Baarle-Nassau, met een gevecht met Poolse tanks voor de boerderij van Smulders. In de linkerzijgevel van de boerderij getuigen flinke granaatinslagen nog aan die gevechten. De Duitse bezetters zetten in de nadagen van de oorlog in 1945 de graanschuur in brand, waardoor er niet veel meer dan een 'ruïne' overblijft. In opdracht van H. Smulders wordt de schuur 'dienende tot graanschuur' in 1956 herbouwd, met behulp van het 'Bureau Wederopbouw Boerderijen' (BWB). Dit was een overheidsinstelling die vanaf 1940 verantwoordelijk was voor de wederopbouw van door oorlogsgeweld verwoeste boerderijen. Deze werden dan gebouwd met financiële steun van het Ministerie van Financiën. Ze werden

vaak in regionale vormtaal gebouwd, die een moderne agrarische bedrijfsvoering toeliet. Om deze regionale bouwtradities te handhaven, werden plaatselijke architecten ingeschakeld die bekend waren met regionale bouwtradities. De districts- en rayonbureaus van het BWB fungeerden dan als ondersteunende basis enerzijds en als beslissende instantie anderzijds.¹ De schuur bij de boerderij is ontworpen door architect J.A. Jacobs uit Alphen. In 1968 wordt het geheel verkocht aan de zoon, Cornelis Waltherus Smulders. Deze bouwt in 1973 een nieuwe rundveestal ten westen van de schuur. Vervolgens wordt het in 1985 verkocht aan Henricus Josephus Maria Smulders. Bij de aanleg van het fietspad naast de Turnhoutseweg wordt een deel aan de westzijde van het perceel verkocht en wijzigt het perceelnummer in 1060. In 2016 wordt het perceel gesplitst en wijzigt het perceelnummer naar 1551.

¹ Elpers. S. *Wederopbouw boerderijen, Agrarisch erfgoed in de strijd over traditie en modernisering, 1940-1955* (2019), Rotterdam

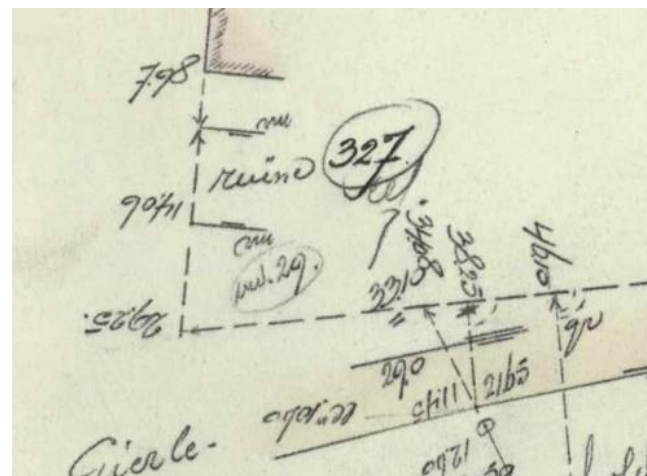
Uitsnede van het Kadastrale Minuutplan uit 1827 met in de rode cirkel de locatie waar de latere schuur gebouw wordt. Bron: Beeldbank RCE, gem. Baarle-Nassau, sectie F, bladnr. 01.

Uitsnede van de kadastrale hulpkaart uit 1926 met de bouw van de boerderij (te België) en de graanschuur op perceel 327. Bron: Archiefviewer Kadaster, gem. Baarle-Nassau, sectie F, archiefnr. 72.

Uitsnede van de kadastrale hulpkaart uit 1863 met het nog onbebouwde perceel 327, de rode cirkel geeft aan waar de latere schuur wordt gebouwd. Bron: Archiefviewer Kadaster, gem. Baarle-Nassau, sectie F, archiefnr. 22.

Uitsnede van de kadastrale veldwerkkkaart uit 1956 waarop met tekst de schuur als 'ruïne' is aangegeven (na de verwoestingen door de oorlog). Bron: Archiefviewer Kadaster, gem. Baarle-Nassau, sectie F, archiefnr. 52.

Uitsnede van de kadastrale hulpkaart uit 1968 waarop de herbouw in 1956 van de langsdeelschuur voor het eerst is ingetekend. Bron: Archiefviewer Kadaster, gem. Baarle-Nassau, sectie F, archiefnr. 102.

Oude foto van de langevelboerderij.

Hoofdvorm

De graanschuur is van het type 'langsdeelschuur', met de deel in de lengterichting van de schuur met deeldeuren in de (korte) voor- en achtergevel. De werkruimte of deel van dit type schuur bevindt zich aan één zijkant in de lengterichting. De werkruimte functioneert tevens als inrit voor de oogstwagens, die door de evenwijdige uitgang niet hoeven te draaien in de schuur. Het hoge gedeelte van de schuur kan hierdoor als tasruimte gebruikt worden. De schuur is opgetrokken vanuit een rechthoekig grondplan in rode baksteen in Engels metselverband en cementgebonden voeg. De schuur heeft een hoog zadeldak met wolfseinden gedekt met rode vlakke Muldenpannen. In het dakvlak zijn aan de noord- en zuidzijde vierpans dakramen aanwezig. De basis van de driebeukige schuur wordt gevormd door een serie dekbalkgebinten op gemetselde poeren en is vijf traveeën lang.

Exterieur

Voorgevel (westzijde)

Geheel links in de gevel is een oorspronkelijk getoogd vierruits betonvenster met enkel glas onder rollaag aanwezig. Rechts daarvan zijn, iets uit het midden, oorspronkelijke dubbele getoogde opgeklampte houten deeldeuren (waarvan de linker uit twee delen bestaat) onder segmentboog aanwezig, aan smeedijzeren gehengen en duimen in het metselwerk bevestigd. Rechts daarvan zijn twee oorspronkelijke smalle tweeruits betonvensters gelegen, onder doorlopende getoogde ontlastingsboog. In de topgevel zijn twee oorspronkelijke getoogde vierruits betonvensters met enkel glas onder rollaag aanwezig. Daaronder is een gemetselde rondboognis aanwezig, met daarin een beeldje van Onze Lieve Vrouwe met kind². Het aanbrengen van een nisbeeld hoog in de gevel was een 'modeverschijnsel' in de bouwperiode van de schuur. Hoewel niet op de bouwtekening is deze nis vermoedelijk ten tijde van de bouw aangebracht, wel is mogelijk het heiligenbeeld vervangen. Langs de dakrand is een kenmerkende cementzoom aangebracht.

Overzicht voorgevel van de schuur.

Vierruits betonvenster

² Ook beschreven op nisbeelden inventarisatielijst in Baarle uit 1997 (nr. 69) door heemkundekring <https://www.amaliavansolms.org/nisbeelden>

Getoogde houten deeldeuren.

Twee betonvensters onder getoogde rollaag.

Dubbel betonvenster met doorlopende ontlastingsboog.

Gemetselde rondboognis met beeld van Onze Lieve Vrouwe met kind.

Linkerzijgevel (noordzijde)

Geheel links in de linkerzijgevel is een oorspronkelijke getoogde opgeklampte houten staldeur onder rollaag aanwezig, aan gehengen (onderste vernieuwd) en duimen bevestigd. Rechts daarvan is een oorspronkelijke getoogd vierruits betonvenster onder rollaag aanwezig. Centraal in de gevel is aan een oorspronkelijke ijzeren geleidenrails een opgeklampte houten dubbele schuifdeur gelegen. Rechts daarvan is een oorspronkelijke getoogd vierruits betonvenster onder rollaag aanwezig. Geheel rechts is een getoogde opgeklampte houten staldeur onder rollaag met gehengen en duimen in het metselwerk bevestigd. Mogelijk is deze, gezien de afwijkende kleurstelling en gehengen, later vervangen. Rechts van de schuur is een tuinmuur met betonnen afdekplaat gelegen, in afwijkende steensoort en metselverband. Deze ommuuring van het erf, met twee poorten door middel van penanten met accenten in de muur zijn aangebracht, is in 1926 gebouwd tussen boerderij en toenmalige graanschuur en loopt door tot de boerderij.

Overzicht linkerzijgevel.

Vierruits betonvenster.

Opgeklampte houten schuifdeur, te zien is dat groen de eerder kleurstelling was.

Ommuuring met poorten tot aan boerderij.

Getoogde opgeklampte staldeur.

Achtergevel (oostzijde)

Links in de gevel is een oorspronkelijke getoogde opgeklampte houten staldeur aanwezig, met gehengen en duimen in het metselwerk bevestigd. Rechts daarvan zijn, iets uit het midden, oorspronkelijke dubbele getoogde opgeklampte houten deeldeuren (waarvan de linker uit twee delen bestaat) onder segmentboog aanwezig, aan smeedijzeren gehengen en duimen in het metselwerk bevestigd. In de topgevel zijn twee oorspronkelijke getoogde zesruits betonvensters met enkel glas onder rollaag aanwezig. Langs de dakrand is een kenmerkende cementzoom aangebracht.

Overzicht achtergevel.

Opgeklampte houten staldeur.

Opgeklampte houten deuren.

Rechtergevel (zuidzijde)

In de eenlaagse gevelwand zijn in totaal tien oorspronkelijke vierruits betonvensters onder rollaag gelegen. zes daarvan zijn aan de buitenzijde voorzien van een damwandplaat. Aan de onderzijde zijn op maaiveld niveau in totaal drie later dichtgemetselde openingen aanwezig, ten behoeve van de doorgang van kippen.

Overzicht rechterzijgevel.

Twee betonvensters.

Dichtgemetselde kippennis.

Interieur

De schuur is intern een oningedeelde open ruimte. De schuur is opgebouwd uit een serie van vijf eiken dekbalkgebinten op poeren van metselwerk die zijn afgesmeerd met cement. De dekbalk bestaat uit een dubbele trekbal, waarvan de korbelen en overige onderdelen met bouten en moeren aan elkaar zijn verbonden. De pen-en-gat verbindingen in de gebintstijl zijn door middel van houten toognagels aan elkaar verbonden. De zijbeuk wordt gevormd door een gebintbalk die aan één zijde op penanten in de buitengevel afdragen en aan de andere zijde aan de gebintstijl zijn bevestigd. De gebinten zijn onderling verbonden door middel van een op de dekbalk doorlopende gebintkoppelplaat. De houtconstructie is voorzien van gegutste telmerken in de vorm van Romeinse cijfers. Een telmerk is een kenmerk waarmee de bij elkaar horende onderdelen en verbindingen zijn aangegeven, zodat de constructie die vooraf in een werkplaats is gemaakt op de locatie op de juiste positie werd aangebracht. De telmerken in deze schuur zijn per spant genummerd, oplopend vanaf de voorgevel, met nummers I, II, III, etc. Op de gebinten zijn de kaspanten aangebracht. De spanten zijn een variant op het Verbeterde Hollandse spant met centraal een doorlopende makelaar met steekschoren en halverwege een dubbele trekbal. Alle onderdelen zijn met bouten en moeren aan elkaar verbonden. De spanten zijn onderling aan elkaar gekoppeld met gordingen waarop de sporen met panlatten zijn aangebracht. Er is geen dakbeschot aanwezig. De muren zijn aan de binnenzijde afgewerkt met een cementlaag en de vloer bestaat uit een betonvloer waarin de later aangebrachte mestputten nog deels aanwezig zijn. Op de houten ligger boven de dubbele schuifdeur heeft iemand (onbekend wanneer) het 'bouwjaar 1956' en de hoogte van de schuur opgeschreven.

Modern dekbalkgebint.

Gebintstijl op poer.

Telmerk op gebint.

Pen-en-gaat verbindingen met toognagels.

Aangegeven bouwjaar op houten ligger in buitengevel.

Delen van de mestput aanwezig in de vloer.

Kapspant op gebint.

Binnenzijde muur afgesmeerd met cementlaag.

Waardering

Deze waardering is opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria voor de bouwkunst van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

De waardering heeft betrekking op de schuur aan de Gierlestraat 1 te Baarle-Nassau uit 1956.

Cultuurhistorische waarden

De schuur aan de Gierlestraat 1 te Baarle-Nassau vertegenwoordigt enige cultuurhistorische waarde als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van een langsdeelschuur, kenmerkend in deze regio. De herbouw van de voormalige graanschuur, in samenhang met de oorlogsverwoestingen, in traditionele bouwtrant vertegenwoordigt enige cultuurhistorische waarde.

Architectuur- en kunsthistorische waarden

Het object is van enige architectuurhistorische waarde als voorbeeld van het type langsdeelschuur in de Wederopbouwperiode en is gebouwd in traditionalistische bouwstijl en vormgeving met metselwerk gevels, betonvensters, houten opgeklapte (deel)deuren en houten gebint- en kapconstructie. Het voor de regio kenmerkende nisbeeld in de voorgevel, met Onze Lieve Vrouwe met kind, heeft een positieve kunsthistorische waarde.

Situationele en ensemblewaarden

De schuur is van situationele waarde als onderdeel van een agrarische buitengebied van Baarle-Nassau gelegen op een gedeeld perceel waarvan de bijbehorende boerderij op Belgisch grondgebied staat. Het object is een herbouw van een graanschuur behorende bij een langgevelboerderij. Door

de (oorspronkelijke) ommuring van het erf is tussen boerderij en schuur is het boerderij-ensemble nog aanwezig. De overige bouwwerken, drie latere varkensstallen en een betonnen schuifsilo, zijn niet zeldzaam of waardevol. De langsdeelschuur is samen met de langgevelboerderij en tussenliggende ommuring beeldbepalend voor de omgeving en vormt het aanzicht vanaf de rotonde van de Turnhoutseweg.

Gaafheid en herkenbaarheid

Het object is van enig belang vanwege de gaafheid en herkenbaarheid van de hoofdvorm en gevels. De schuur, met bouwmasa, gevelmetselwerk en -indeling, gebint- en kapconstructie is nog authentiek en oorspronkelijk, enkel zijn reparaties toegevoegd in afwijkende bouwmaterialen (bijvoorbeeld de damwandplaten in de rechterzijgevel).

Zeldzaamheid

Vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en situationele waarde in relatie tot de gaafheid en herkenbaarheid is er sprake van enige relatieve zeldzaamheid op lokaal niveau. Het type langsdeelschuur is zeer kenmerkend voor de wederopbouwperiode in het buitengebied van Baarle-Nassau, Alphen en Ulicoten.